

PHÂN TÍCH HAI KHỔ THƠ ĐẦU BÀI SÓNG CỦA XUÂN QUỲNH

1. Phân tích hai khổ thơ đầu bài thơ Sóng của Xuân Quỳnh

Đã có biết bao nhiêu thi nhân lựa chọn hình ảnh sóng làm hình tượng chính trong những tác phẩm của mình, bởi một lẽ đây là hình tượng chuyển động, mãnh liệt và kì vĩ. Thế nhưng, con sóng ấy khi đi vào thơ Xuân Quỳnh lại trở nên mềm mại, dịu dàng, đầy nữ tính. Hai khổ đầu bài thơ Sóng biểu hiện rõ trạng thái ấy:

*“Dữ dội và dịu êm
Ồn ào và lặng lẽ
Sóng không hiểu nổi mình
Sóng tìm ra tận bể
Ôi con sóng ngày xưa
Và ngày sau vẫn thế
Nỗi khát vọng tình yêu
Bồi hồi trong ngực trẻ”*

Nếu Xuân Diệu lựa chọn hình ảnh sóng để biểu hiện cho tình yêu của anh dành cho em, một tình yêu nồng nàn, mãnh liệt, muốn ôm trọn em vào lòng, muốn hôn lấy em,... thì Xuân Quỳnh, lại lựa chọn hình tượng này, viết về sóng để gửi gắm tình yêu của trái tim người phụ nữ. Với những khao khát trong tình yêu, với những cung bậc cảm xúc nhiều khi biến động, hai hình tượng “sóng và em” khi song hành, khi tách biệt, khi hòa nhập để em soi mình vào trong sóng nhìn ra những tình cảm của riêng mình. Xuân Quỳnh đã bắt đầu thi phẩm này một cách vô cùng tinh tế:

*“Dữ dội và dịu êm
Ồn ào và lặng lẽ
Sóng không hiểu nổi mình
Sóng tìm ra tận bể”.*

Nguyễn Đình Thi từng nói rằng khi người ta yêu, thường hay đứng trước biển. Bởi chỉ có biển mới sánh sánh được với cái mệnh mỏng tình yêu trong họ. Xuân Quỳnh cũng thế, cô đang yêu, đang đắm say trong cảm giác vừa trong trẻo vừa rối bời trong trái tim mình. Thế nên, cô về với biển, ngắm nhìn con sóng bạc đầu bồi hồi suy tưởng.

Khi đứng trước đại dương bao la, trước muôn trùng con sóng vỗ bạc đầu, người nghệ sĩ lại có trong mình nhiều rung cảm đến vậy, để cho tới tận bây giờ, biển vẫn hát khúc ca của đại dương. Đọc giả của những năm tháng thời kì ấy, vẫn ru hoài giấc mơ qua những thi phẩm khởi nguồn từ con sóng như thế.

Trong khổ thơ đầu tiên, nghệ thuật đối đã được sử dụng một cách rất tinh tế. Các cặp từ đối lập : “dữ dội – dịu êm”, “ồn ào – lặng lẽ” là biểu hiện rõ ràng nhất cho những trạng thái đối cực của con sóng ngoài đại dương. Khi đại dương hiền hòa, những con sóng thật nhẹ nhàng, êm dịu. Khi giông bão đi ngang, biển động sóng mạnh mang theo bao cuồng nộ. Những trạng thái đối cực của sóng cũng chính là những trạng thái đối cực của tình yêu, có những khi rất bình yên, nhưng cũng có những ngày bão tố.

Ta cũng có thể hiểu hau câu thơ này theo một trường nghĩa khác. Với trạng thái đối cực của trái tim người phụ nữ khi yêu, một người phụ nữ khao khát tình yêu. Khi vui, khi buồn, khi giận hờn, khi trách móc, khi hạnh phúc, khi tổn thương,... những cung bậc cảm xúc của tình yêu quả thật rất điệu kỳ bởi một lẽ:

*“Vì tình yêu muôn thủa
Có bao giờ đứng yên”*

Chuyển đến hai câu thơ tiếp theo, ta nhìn thấy sự mới lạ trong tứ thơ của Xuân Quỳnh:

*“Sông không hiểu nổi mình
Sóng tìm ra tận bể”*

Những hình ảnh xuất hiện liên tiếp, hình ảnh của dòng sông, của con sóng và của “bể”, ở đây có thể hiểu là biển, là đại dương. Trăm suối đổ về một sông, trăm sông đổ về biển lớn, sóng không chấp nhận giới hạn nhỏ bé tầm thường, sóng chuyển mình ra biển lớn, tìm về đại dương, tìm đến nơi thuộc về. Ở hai câu thơ này, mạch sóng như bút phá ra khỏi một không gian chật hẹp để tìm đến những điều lớn lao.

Cũng giống như trái tim tình yêu của những người phụ nữ, vượt qua những giới hạn nhỏ bé tầm thường, để tìm đến với tình yêu đích thực của cuộc đời mình. Có thể thấy rằng, đây cũng chính là một trong những nét hiện đại trong thơ Xuân Quỳnh, cũng là góc nhìn, một quan niệm mới mẻ về người phụ nữ hiện đại, dám đấu tranh vì tình yêu, vượt qua những thứ lễ giáo phong kiến để đến với hạnh phúc đích thực của cuộc đời mình. Ở khổ thơ đầu của mình, Xuân Quỳnh đã rất tinh tế khi gửi gắm tới bạn đọc một thông điệp mới mẻ trong thời đại lúc bấy giờ: “Người phụ nữ chủ động tìm đến với tình yêu để được sống với chính mình”.

Xuân Quỳnh viết “Sóng”, cô đang hát những khúc hát về tình yêu để đến bây giờ, biết bao nhiêu thập kỷ trôi qua rồi, những độc giả vẫn dành biết bao nhiêu tình yêu của mình cho một mảnh “tình thơ” đã cũ. Và tình yêu trong “Sóng” – mãi mãi là khát vọng của tuổi trẻ, của lứa đôi:

*“Ôi con sóng ngày xưa
Và ngày sau vẫn thế
Nỗi khát vọng tình yêu
Bồi hồi trong ngực trẻ”*

Thán từ “ôi” được sử dụng, bộc lộ mạnh mẽ những trạng thái cảm xúc đang trào lên trong lòng. Cặp từ đối “ngày xưa” – “ngày sau” khiến cho người đọc có biết bao nhiêu liên tưởng khi đọc đoạn thơ này. Trải qua hàng ngàn hàng vạn năm, từ khi đại dương xuất hiện, những con sóng cũng ra đời.

Hai khổ thơ khép lại nhưng sóng mãi còn lan toả. Dẫu cho thời gian mãi là một dòng tuyến tính không bao giờ quay trở lại thì sóng vẫn cứ mãi hát khúc ca của đại dương bất diệt, vẫn cứ là mình, vẫn “dữ dội, dịu êm, ồn ào, lặng lẽ”. Cũng giống như tình yêu, những khát khao về tình yêu luôn luôn là những hoài bão đang đập nhanh trong trái tim của những người trẻ. Câu chuyện tình yêu là câu chuyện của tôi, của bạn, của chúng ta, của quá khứ, hiện tại và muôn đời sau sẽ còn nhắc mãi, nhắc hoài. Còn đại dương là còn sóng, còn những trái tim đang đập trong lồng ngực là còn tình yêu.

2. Cảm nhận hai khổ đầu bài thơ Sóng- Xuân Quỳnh

*“Em trở về đúng nghĩa trái tim em
Là máu thịt đời thường ai chẳng có
Cũng ngừng đập lúc cuộc đời không còn nữa
Nhưng cũng yêu anh cả khi chết đi rồi”*

Đó là lời thơ Xuân Quỳnh viết về niềm hạnh phúc đắm say của một người phụ nữ khi được yêu và hết lòng với người mình yêu trong “Tự hát”. Trong vốn thơ Xuân Quỳnh, ta bắt gặp rất nhiều bài thơ viết về những trần trở, suy tư thồn thức của nữ sĩ về tình yêu. Bên cạnh những dòng thơ dạt dào xúc cảm trong “Tự hát”, “Sóng” cũng được xem là một bài thơ ẩn tượng nhà thơ dùng hình tượng sóng để gửi gắm quan niệm về tình yêu. Hai khổ đầu bài thơ đã để lại trong lòng người đọc rất nhiều cảm xúc và nghĩ suy.

*“Anh không xứng là biển xanh
Nhưng anh muốn em là bờ cát trắng”*

Viết về tình yêu, Xuân Diệu mượn hình ảnh biển, rồi bãi bờ đại dương để gửi lòng mình vào hai câu thơ đượm hình ảnh trên. Còn Xuân Quỳnh, nữ sĩ cũng mượn đến hình ảnh sóng, một hình tượng đa nghĩa gợi nhiều cảm xúc để gửi gắm nghĩ suy của mình về tình yêu đôi lứa. Trong hai khổ thơ đầu, nữ sĩ Xuân Quỳnh xây dựng hình tượng sóng ẩn tượng để qua đó nói đến những quy luật của tình yêu:

*“Dữ dội và dịu êm
Ồn ào và lặng lẽ
Sóng không hiểu nổi mình
Sóng tìm ra tận bể”*

“Dữ dội – dịu êm”, “ồn ào – lặng lẽ”, đó là những trạng thái khác nhau của sóng trong lòng đại dương bao la rộng lớn. Nhưng đó dường như cũng chính là những cung bậc cảm xúc khác nhau trong tâm hồn người con gái đang yêu. Nếu như con sóng trong đại dương lúc dữ dội, lúc dịu êm lặng lẽ. Thì con sóng lòng cuộn trào trong trái tim yêu say đắm của người con gái cũng có lúc êm đềm sau những ngày giông bão. Với sự tinh tế của mình, Xuân Quỳnh đã biến những con sóng ngoài đại dương trở thành một chủ thể trữ tình đong đầy tâm trạng, ngổn ngang những cảm xúc phức tạp. Giữa các đối cực vừa dựng lên ấy, nhà thơ sử dụng liên từ “và” như để diễn tả sự tồn tại song song và sự chuyển hóa của các đối cực. Xuân Quỳnh gửi suy nghĩ của mình về tình yêu đằng sau sự khám phá về những đối cực của sóng, rằng: tình yêu đôi lứa cũng giống như con sóng ngoài biển cả, chẳng phải lúc nào cũng mang một trạng thái thuần nhất, tình yêu đôi lứa cũng có những lúc thăng lúc trầm, hòa kết với nhau tạo nên một tình yêu đáng nhớ, đáng trân trọng.

Đâu chỉ mang trong mình nhiều đối cực, sóng trong hai khổ thơ còn hiện lên trong không gian đối lập “sông – bể” và thời gian đối lập “ngày xưa – ngày sau”:

*“Ôi con sóng ngày xưa
Và ngày sau vẫn thế
Nỗi khát vọng tình yêu
Bồi hồi trong ngực trẻ”*

Dựa theo quy luật của tự nhiên, ta hiểu tất cả dòng sông đều đổ ra biển lớn, những con sóng nhỏ mang trong mình những khát vọng lớn luôn có xu hướng vượt thoát khỏi một không gian chật hẹp, có phần tù túng của sông ngòi để đến với những không gian rộng lớn, khoáng đạt, bao la hơn ngoài đại dương. Khám phá không gian tồn tại của sóng, nữ sĩ Xuân Quỳnh đã phát hiện ra một quy luật sâu sắc và gửi nó qua đoạn thơ: hành trình từ sông nhỏ là biển lớn của những con sóng tự nhiên cơ hồ cũng chính là hành trình của con người đến với tình yêu của cuộc đời.

Hệt như những con sóng ngoài kia, để đến với tình yêu, con người dường như phải đổi diện và vượt qua một hành trình đầy gian lao, thử thách của cuộc đời. Hành trình dần thân đầy tự nguyện và đam mê ấy đưa dẫn con người đến với bến bờ hạnh phúc và giúp họ được sống trọn vẹn, sống thực là mình, sống thực với những cảm xúc, tâm trạng của mình. Trong chiều thời gian đối lập “ngày xưa – ngày sau”, từ hình ảnh sóng, ta cảm nhận được ý thơ Xuân Quỳnh muốn nhắc đến tình yêu rạo rực, nồng cháy trong trái tim yêu muôn đời. Những tình cảm, cảm xúc ấy có tác động mạnh mẽ, tạo nên ý nghĩa sự sống của con người. Từ việc cảm nhận được sự hiện diện của sóng trong dòng thời gian, nhà thơ Xuân Quỳnh đã thâm kín gửi gắm tới bạn đọc một quy luật về tình yêu rằng: tình yêu là một tình cảm thiêng liêng đẹp đẽ, đó là tình cảm không tuổi và luôn song hành cùng với sự sống của mỗi con người trên hành trình tìm kiếm và chinh phục hạnh phúc.

Với trái tim yêu thiết tha, nồng nàn cùng lý trí sắc sảo và một tâm hồn chân thành, Xuân Quỳnh đã phát hiện và khái quát nên quy luật của tình yêu qua hình tượng sóng. Nét đặc sắc trong cả nội dung và nghệ thuật của hai khổ thơ này đã góp phần tạo nên sự thành công của tác phẩm cũng như khẳng định tài năng của nhà thơ Xuân Quỳnh.

3. Cảm nhận hình tượng sóng qua hai khổ thơ đầu bài thơ Sóng Của Xuân Quỳnh

Đại văn hào Mác-két đã từng nói rất hay về tình yêu: “Con bướm phải mất 180 triệu năm mới cất cánh bay lên được. Con người phải mất bằng ấy năm mới biết khóc, biết cười và biết chết cho tình yêu”. Tình yêu là món quà vô giá mà tạo hóa ban tặng cho loài người. Đó cũng là nguồn cảm hứng không bao giờ cạn đối với các văn nghệ sĩ. Nói đến thơ tình Việt Nam hiện đại, người đọc không thể không nhắc đến nữ hoàng tình yêu Xuân Quỳnh – người đã đem đến cho làng thơ Việt Nam một tình yêu nồng nhiệt, táo bạo mà thiết tha, dịu dàng, hồn nhiên, giàu tự cảm mà lắng sâu những trải nghiệm suy tư. “Sóng” là một trong áng tình ca hay nhất của Xuân Quỳnh.

Với cấu trúc bài thơ đặc biệt, sóng và em song song tồn tại, hòa hợp vào nhau. Mỗi khổ thơ là khám phá thú vị về sóng cũng là một phát hiện mới mẻ của Xuân Quỳnh về tình yêu. Sóng là tiếng lòng yêu thương nồng cháy cất lên từ sâu thẳm đại dương của trái tim yêu.

*“Yêu là chết trong lòng một ít
Vi mấy khi yêu mà chẳng được yêu”*

Tình yêu luôn là những cung bậc cảm xúc rất khó định hình, khó diễn tả. Tình yêu cho người ta cảm nhận rõ nhất những hi, nộ, ái, ố ở đời. Yêu là vui vẻ, đắm say, yêu là cả buồn đau, tủi hờn. Tiếng lòng tình yêu đã được nữ thi sĩ Xuân Quỳnh khắc họa rõ nét qua bài thơ Sóng, đặc biệt là trong hai khổ thơ đầu của bài thơ.

Đặt tên cho tác phẩm bài thơ là Sóng. Tuy đơn giản về mặt chữ nghĩa nhưng lại có ý nghĩa vô cùng lớn. Xuyên suốt bài thơ là hình tượng con sóng, đây là hình ảnh ẩn dụ cho cái tôi trữ tình và thi nhân của Xuân Quỳnh. Sóng và em tuy hai mà một, khi tách rời khi lại hòa nhập cộng hưởng trầm bổng tạo ra những rung động mãnh liệt trong tình yêu. Sóng và em luôn quán quýt đan hòa tô vẽ nên tâm hồn người phụ nữ trong tình yêu. Mở đầu bài thơ tác giả soi mình vào sóng để thấy được những nét tương đồng:

*“Dữ dội và dịu êm
Ồn ào và lặng lẽ”*

Xuân Quỳnh đã rất tinh tế khi quan sát các tính chất của thực thể sóng: dữ dội; dịu êm; ồn ào; lặng lẽ. Hai cặp tính từ mang sắc thái tương phản được đặt liền kề cho thấy trong bản thân thực thể luôn tồn tại nhiều đối cực khác nhau; khi hiền hòa dịu êm, khi lại mạnh mẽ, ồn ào. Mượn hình ảnh sóng nhà thơ muốn nói lên nỗi niềm, tính khí thất thường của người phụ nữ trong tình yêu: khi nhiệt huyết đắm say khi lại giận hờn, trầm lặng. Tình yêu là thế, luôn chứa đựng biết bao cung bậc những xúc cảm thật khó lí giải. Tình yêu khiến cho bản tính con người vì thế cũng có sự giao hòa đan xen khác lạ.

Để rồi khi đến những câu thơ thứ hai, không kìm nén được cảm xúc người phụ nữ đã xé tan mọi rào cản để vươn mình đến với cánh cửa của tình yêu đích thực:

*“Sóng không hiểu nổi mình
Sóng tìm ra tận bể”*

Ở đây ta thấy xuất hiện hai phạm trù không gian là sông và bể. Bể chính là thế giới rộng lớn, khoáng đạt, là khát vọng lớn lao, chân trời mơ ước của biết trăm ngàn con sóng; chỉ có bể mới có thể chứa đựng được tính khí thất thường của sóng. Còn sông, trong tương quan với bể, sông ở vị trí nhỏ hẹp hơn, sông có giới hạn, chật chội. Sông không thể hiểu hết tâm tư tình cảm không thể đồng cảm, chứa đựng với tính khí thất thường của sóng nên sóng phải buộc lòng tìm ra bể để được an ủi, sẻ chia, để được đắm say. Sóng là em, tình yêu của sóng cũng chính là tình yêu của em. Sóng tìm ra bể chính là hiện thân cho khát khao của em, khát khao được vươn ra biển lớn, kiếm tìm một bến bờ tình yêu chân thành, thấu hiểu.

Từ “tận” mang sắc thái biểu trưng cho xa xôi, khó khăn. Soi chiếu đối sánh với sóng ta thấy được hành trình gian nan, xa xôi, trắc trở của người phụ nữ khi kiếm tìm tình yêu đích thực của cuộc đời mình. Thế nhưng câu thơ mang sắc thái mạnh mẽ thể hiện được sự kì công,

quyết liệt của người phụ nữ trong tình yêu. Dám khát khao, dám mơ ước và dám hành động để đi tìm hạnh phúc cho cuộc đời mình. Con sóng tình của Xuân Quỳnh thật phi thường có bản lĩnh và đầy cá tính. Đây là nét độc đáo của người phụ nữ hiện đại, vô cùng chủ động, táo bạo và đầy dũng cảm.

Lúc này trong tâm hồn và trái tim người phụ nữ đang chan chứa biết bao hạnh phúc, bao ước niệm tươi đẹp về tình yêu:

*“Ôi con sóng ngày xưa
Và ngày nay vẫn thế*

Trong câu thơ có sự xuất hiện của cặp từ hô ứng : ngày xưa và ngày sau. Ngày xưa chỉ chiều sâu của quá khứ; Ngày sau lại biểu trưng cho tương lai cho ý niệm vĩnh cửu mãi mãi. Nối ngày xưa với ngày nay, quá khứ với hiện tại và tương lai tác giả muốn nói đến vấn đề muôn thuở, dài rộng của thời gian. Thời gian cứ chảy trôi không ngừng còn con sóng lại vẫn thế. “Vẫn” là ổn định, là bất biến chẳng đổi thay, thế là đại từ thay thế cho cả đoạn thơ trên. Dù thời gian cứ tuần hoàn đổi thay nhưng những khát vọng tình yêu thì chẳng bao giờ thay đổi. Con người của trước và nay, của quá khứ hiện tại hay tương lai vẫn thủy chung, sắt son, kiên định với khát khao hạnh phúc trần thành.

Bởi tình yêu cho con người ta sức hút diệu kì

*“Nỗi khát vọng tình yêu
Bồi hồi trong ngực trẻ”*

Từ láy “Bồi hồi” khéo léo được đặt đầu dòng thơ nhấn mạnh cảm giác đắm chìm, si mê, rạo rực trong tình yêu. Yêu và được yêu là quãng thời gian đẹp nhất của cuộc đời mỗi người. Khát vọng tình yêu là khát vọng thần thức, đặc trưng cho tuổi trẻ mỗi con người. Cũng giống như nhà thơ Tố Hữu đã từng ví:

*“Đời có gì đẹp hơn thế
Người yêu người sống để yêu nhau.”*

Đứng trước không gian mênh mông rộng lớn là đại dương bao la, vị nữ sĩ tài hoa Xuân Quỳnh đã không ngại ngần mà thốt lên những câu thơ rạo rực cảm xúc về tình yêu. Đây là những khám phá hết sức tinh tế, mới mẻ, làm nên những nét rất riêng, đặc trưng cho hồn thơ Xuân Quỳnh. Tiếng thơ Xuân Quỳnh cũng là nỗi lòng chung của biết bao người phụ nữ Việt Nam son sắt, thủy chung, đức hạnh;

*“Nếu phải cách xa anh
Em chỉ còn bão tố”*